

INIMESEÕPETUS

ÕPPE- JA KASVATUSEESMÄRGID PÕHIKOO LIS

Põhikooli inimeseõpetusega taotletakse, et õpilane tunneb ja väärtustab isiksuse arenemisele ning sotsialiseerumisele kaasa aitavate teadmiste, oskuste ja hoiakute kujunemist järgmistes valdkondades:

- 1) enesekohased ja sotsiaalsed oskused;
- 2) füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne areng;
- 3) tervis ja tervislik eluviis;
- 4) turvalisus ja riskikäitumise ennetamine;
- 5) üldinimlikud väärtused: ausus, hoolivus, vastutustunne ja õiglus.

Inimeseõpetus - 2. klass (35 tundi)

Teemad ja orienteeruv tundide jaotus

Inimene

- A. Mina – 4 tundi
- B. Mina ja tervis – 6 tundi
- C. Mina ja minu pere – 14 tundi
- D. Mina: aeg ja asjad – 6 tundi
- E. Mina ja kodumaa – 5 tundi

A. Mina

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Mina	4	
Mina. Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega.	3	Kirjeldab oma välimust, huve ja tegevusi, mida talle meeldib teha Teab, mille poolest sarnanevad ja eristuvad erinevad sugupooled Nimetab, mille poolest ta sarnaneb teistega ja erineb teistest
Iga inimese väärtus. Viisakas käitumine.	1	Väärtustab iseennast ja teisi Mõistab viisaka käitumise vajalikkust

B. Mina ja tervis

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Mina ja tervis	6	
Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Ravimid.	2	Kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda Kirjeldab tervet ja haiget inimest Teab, kas haigused on nakkuslikud või mitte Teab, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige, ning et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud
Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport.	2	Mõistab ja kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport
Abi saamise võimalused. Esmaabi.	2	Demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid ja abi saamise võimalusi (nt haav, kukumine, mesilase nõelamine, ninaverejooks, praht silmas, puugihammustus, põletus ja rästikuhammustus) Teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi

C. Mina ja minu pere

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
C. Mina ja minu pere	14	
Kodu. Koduarmastus. Kodu traditsioonid.	2	Kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad Jutustab oma pere traditsioonidest
Perekond. Erinevad pered.	2	Väärtustab toetavaid peresuhteid ja kodu.
Vanavanemad ja teised sugulased.	2	Selgitab lähemaid sugulussuhteid
Pereliikmete tegevus ja rollid. Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne.	2	Väärtustab üksteise abistamist ja arvestamist peres Teab oma kohustusi peres Kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus Kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes
Vanemate ja teiste inimeste töö.	2	Teab inimeste erinevaid töid ja töökohti
Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond.	1	Oskab tänaval käituda ning ületada sõiduteed ohutult
Võõras ümbrus ja võõraga kaasaminek. Ohud kodus ja koduümbruses.	3	Kirjeldab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti

D. Mina: aeg ja asjad

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
D. Mina: aeg ja asjad	6	
Aeg. Aja planeerimine. Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus.	3	Eristab, mis on aja kulg ja seis Oskab koostada oma päevakava, väärtustades aktiivset vaba aja veetmist Väärtustab oma tegevusi, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks
Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.	3	Selgitab asjade väärtust Oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta Väärtustab ausust asjade jagamisel

E. Mina ja kodumaa

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
E. Mina ja kodumaa	5	
Eesti - minu kodu maa. Kodukoht.	2	Tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi Oskab nimetada Eesti Vabariigi pea linna, sünnipäeva ja presidenti Leiab Euroopa kaardilt Eesti ning Eesti kaardilt kodukoha Tunneb kodukoha sümboolikat Nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku ning väärtustab kodu kohta
Eesti rikkus.	1	Väärtustab Eestit, oma kodumaad
Rahvakalendri tähtpäevad.	2	Kirjeldab mard- ja kadripäeva, jõulude ning lihavõttepühade rahvakombeid

Inimeseõpetus - 3. klass (35 tundi)

Teemad ja orienteeruv tundide jaotus

Meie

A. Mina – 5 tundi

B. Mina ja tervis – 6 tundi

C. Mina ja meie – 13 tundi

D. Mina: teave ja asjad – 6 tundi

E. Mina ja kodumaa – 5 tundi

A. Mina

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Mina	5	
Mina. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus. Mina ja endasse suhtumine.	3	Väärtustab igaühe individuaalsust seoses välimuse, huvide ja tugevustega Väärtustab inimese õigust olla erinev Selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust
Lapse õigused ja kohustused.	2	Nimetab enda õigusi ja kohustusi Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused

B. Mina ja tervis

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Mina ja tervis	6	
Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis.	3	Kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel: mitmekesine toitumine, uni ja puhkus ning liikumine Eristab vaimset ja füüsilist tervist Väärtustab tervislikku eluviisi
Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras.	3	Kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda ja hoiduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist Nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral

C. Mina ja meie

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
C. Mina ja meie	13	
Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandamine.	3	Nimetab inimese eluks olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega Kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, hindab ennast nende omaduste järgi Väärtustab sõprust Väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist Väärtustab leppimise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes
Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest.	3	Nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad, ja leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks Teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivalda korral Mõistab, et kiusamine ja vägivald ei ole aktsepteeritud ja lubatud käitumine Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennastkahjustavast tegevusest

Minu hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Minu käitumise mõju ja tagajärjed. Liiklusreeglid.	4	Eristab enda head ja halba käitumist Kirjeldab oma sõnadega, mida tähendavad vastutustundlikkus ja südametunnistus Nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ja põhjendab nende vajalikkust Kirjeldab oma käitumise tagajärgi ning annab neile hinnangu Teab liiklusreegleid, mis tagavad tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda liikluses turvaliselt
Mäng ja töö. Õppimine. Kohustetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus.	3	Eristab tööd ja mängu Selgitab enda õppimise eesmärgid ning toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus paremini hakkama saada Kirjeldab oma tegevuse planeerimist nädalas, väärtustades vastutust Teab tegureid, mis soodustavad või takistavad keskendumist õppimisel Väärtustab lubadustest kinnipidamist ja vastutust Teab, kuidas olla hea kaaslane ning kuidas teha koostööd

D. Mina: teave ja asjad

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
D. Mina: teave ja asjad	6	
Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine meediakeskkonnas.	3	Kirjeldab eri meeltega tajutavaid teabeallikaid Selgitab, kuidas reklaamid võivad mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid ning turvalist käitumist meediakeskkonnas
Raha. Raha teenimine, kulutamine ja laenamine. Vastutus. Oma kulutuste planeerimine.	3	Teab, et raha eest saab osta asju ja teenuseid ning et raha teenitakse tööga Mõistab oma vastutust asjade hoidmisel ja laenamisel Selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine, hoidmine, kulutamine ja laenamine Kirjeldab, milliseid vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes

E. Mina ja kodumaa

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
E. Mina ja kodumaa	5	
Küla, vald, linn, maakond.	2	Selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas
Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid.	1	Leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid
Eesti Vabariigi ja kodukoha sümbolid.	1	Nimetab Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid
Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus.	1	Kirjeldab Eestis elavate rahvaste tavasid ja kombeid ning austab neid Väärtustab oma kodumaad

Teemad ja orienteeruv tundide jaotus

Tervis

A. Tervis – 4 tundi

B. Tervislik eluviis – 5 tundi

C. Murdeiga ja kehalised muutused – 6 tundi

D. Turvalisus ja riskikäitumine – 10 tundi

E. Haigused ja esmaabi – 7 tundi

F. Keskkond ja tervis – 3 tundi

PÕHIÕPIK

Kersti Lepik „Tervist, tervis!“ 5. klassi inimeseõpetuse õpik ja töövihik

Oma tehtud töölehed, esitlused, youtube ressursid

A. Tervis

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Tervis	4	
Tervise olemus: füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Tervisenäitajad. Tervist mõjutavad tegurid.	3	Kirjeldab füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist ning selgitab tervise olemust nendest mõistetest lähtuvalt Teab enda põhilisi tervisenäitajaid: kehakaalu ja kehapikkust, kehatemperatuuri, pulsisagedust ning enesetunnet Nimetab tervist tugevdavaid ja tervist kahjustavaid tegevusi ning selgitab nende mõju inimese füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele
Hea ja halb stress. Keha reaktsioonid stressile. Pingete maandamise võimalused.	1	Eristab põhilisi organismi reaktsioone stressi korral ning kirjeldab nendega toimetuleku võimalusi Väärtustab oma tervist

B. Tervislik eluviis

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Tervislik eluviis	5	
Tervisliku eluviisi komponendid. Tervislik toitumine. Tervisliku toitumise põhimõtted. Toitumist mõjutavad tegurid.	3	Oskab eristada tervislikke ja mittetervislikke otsuseid igapäevaelus Kostab endale tervisliku toidu menüü ja analüüsib seda, lähtudes tervisliku toitumise põhimõtetest Kirjeldab tervisliku toitumise põhimõtteid ning väärtustab neid Selgitab, kuidas on toitumine seotud tervisega Kirjeldab tegureid, mis mõjutavad inimese toiduvalikut
Kehaline aktiivsus. Kehalise aktiivsuse vormid. Tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted. Päevakava ning töö ja puhkuse vaheldumine. Uni.	2	Teab kehalise tegevuse mõju oma tervisele ja toob selle kohta näiteid Oskab hinnata oma päevakava, lähtudes tervisliku eluviisi komponentidest Hindab ja oskab planeerida kehalise aktiivsuse piisavust oma igapäevategevuses Väärtustab tervislikku eluviisi

C. Murdeiga ja kehalised muutused

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
C. Murdeiga ja kehalised muutused	5	
Murdeiga inimese elukaares. Kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas. Kehaliste muutuste erinev tempo murdeas. Suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine.	4	Kirjeldab murdeiga inimese elukaare osana ning murdeas toimuvaid muutusi seoses keha ning tunnetega Aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja teab, kuidas oma keha eest hoolitseda Teab, et murdeiga on varieeruv ning igapähe oma arengutempo
Suguline küpsus ja soojätkamine.	2	Teab suguküpsuse tunnuseid ja esmaste sugutunnuste seost soojätkamisega

D. Turvalisus ja riskikäitumine

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
D. Turvalisus ja riskikäitumine	10	
Turvaline ning ohutu käitumine koolis, kodus ja õues. Eakaaslaste ning meedia mõju tervise ja ohukäitu mise alaseid valikud tehes; iseenda vastustus. Vahendatud suhtlemine.	4	Kirjeldab olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid Selgitab, miks liikluseeskiri on kohustuslik kõigile, ning kirjeldab, kuidas seda järgida Teab, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada, ning kuidas abi kutsuda Nimetab meediast tulenevaid riske oma käitumisele ja suhetele Suheldes meedia vahendusel, mõistab vahendatud suhtlemise olemust ning vastutust oma sõnade ja tegude eest Väärtustab turvalisust ja ohutut käitumist
Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides. Valikud ja vastutus seoses uimastitega. Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seonduvad riskid tervisele.	6	Demontreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ja teiste uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toime tulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus Kirjeldab tubaka ja alkoholi tarbimise kahjulikku mõju inimese organismile Väärtustab mitmekesisest positiivset ja tervislikku elu uimastiteta

E. Haigused ja esmaabi

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
E. Haigused ja esmaabi	7	
Levinud laste ja noorte haigused. Nakkus- ja mittenakkushaigused. Haigustest hoidumine. HIV, selle levikuteed ja sellest hoidumise võimalused. AIDS.	2	Oskab kirjeldada, kuidas hoida ära levinuid nakkus- ja mittenakkushaigusi Selgitab ja toob näiteid, kuidas haigusi ravitakse meditsiiniliste ja rahvameditsiini vahenditega Teab, mis on HIV ja AIDS ning kuidas ennast kaitsta HIViga nakatumise eest
Esmaabi põhimõtted. Esmaabi erinevates olukordades. Käitumine õnnetusjuhtumi	5	Kirjeldab, kuidas ennast ja teisi inimesi abistada õnnetusjuhtumi korral Teab, kuidas toimida turvaliselt ohuolukorras ja abi kutsuda, ning demontreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid (nt

korral.		kõhuvalu, külmu mine, luu murd, minestamine, nihestus, peapõrutus, palavik ja päikesepiste) Nimetab esmaabivahendeid ja kirjeldab, kuidas neid praktikas kasutada Väärtustab enda ja teiste inimeste elu
---------	--	--

F. Keskkond ja tervis

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
F. Keskkond ja tervis	3	
Tervislik elukeskkond. Tervislik õpikeskkond. Tervis heaolu tagajana.	3	Kirjeldab tervislikku elukeskkonda, lähtudes oma kodukoha loodus- ja tehiseskkonnast Eristab tegureid, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks või mitteturvaliseks ja tervist kahjustavaks Kirjeldab õpikeskkonna mõju õpilase õpitulemustele

Inimeseõpetus - 6. klass (35 tundi)

Teemad ja orienteeruv tundide jaotus

Suhtlemine

A. Mina ja suhtlemine (4 tundi)

B. Suhtlemine teistega (õppega seotud orienteeruv maht - 10 tundi)

C. Suhted teistega (9 tundi)

D. Konfliktid (4 tundi)

E. Otsustamine ja probleemilahendus (6 tundi)

F. Positiivne mõtlemine (2 tundi)

A. Mina ja suhtlemine

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Mina ja suhtlemine	4	
Enesesse uskumine. Enesehinnang	1	Mõistab, mis mõjutab enesehinnangut ning kuidas see kujuneb.
Eneseanalüüs.	1	Analüüsib enda iseloomujooni ja omadusi, väärtustades positiivseid jooni ja omadusi.
Oma väärtuste selgitamine	1	Oskab selgitada ja põhjendada oma väärtusi seoses eneseanalüüsiga.
Enesekontroll.	1	Mõistab enesekontrolli olemust ning demonstreerib õpituatsioonis oma käitumise kontrolli, saades hakkama vihaga ja teiste emotsioonidega.

B. Suhtlemine teistega

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Suhtlemine teistega	10	
Minu ja teiste vajadused. Vajaduste hierarhia	1	Tunneb ära enda ja teiste inimeste põhilised vajadused ning teadvustab neid.
Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine	2	Teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust. Eristab verbaalset ja mitteverbaalset suhtlemist. Kirjeldab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju

		verbaalsele suhtlemisele.
Tunnete väljendamine. Eneseavamine. Eelarvamused	2	Mõistab eneseavamise mõju suhtlemisele. Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas väljendada oma tundeid verbaalselt, säilitades ja tugevdades suhteid. Teadvustab eelarvamuste mõju suhtlemisele igapäevaelus ning toob selle kohta näiteid.
Aktiivne kuulamine. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. „Ei“ ütlemine seoses ennast ja teisi kahjustava käitumisega.	5	Demonstreerib õpituatsioonis aktiivse kuulamise võtteid. Eristab ning kirjeldab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumiste mõju suhetele. Teab, et „ei“ ütlemine on oma õiguste eest seismine, ning oskab partnerit arvestavalt öelda „ei“ ennast ja teisi kahjustava käitumise korral ning aktsepteerib partneri „ei“ ütlemist ennast ja teisi kahjustava käitumise korral. Väärtustab positiivset suhtumist endasse ja teistesse.

C. Suhted teistega

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
C. Suhted teistega		
	9	
Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus.	3	Kirjeldab tõhusate sotsiaalsete oskuste (üksteise aitamise, jagamise, koostöö ja hoolitsemise) toimimist igapäevaelus. Oskab abi pakkuda ning teistelt abi vastu võtta. Väärtustab hoolivust, sallivust, koostööd ja üksteise abistamist. Eristab inimeste erinevaid rolle suhetes ning nende muutuvat iseloomu.
Sõprussuhted. Usaldus suhtes. Empaatia. Vastutus suhetes. Kaaslaste mõju ja surve.	3	Demonstreerib õpituatsioonis oskust näha olukorda teise isiku vaatenurgast. Tähtsustab oskust panna end teise inimese olukorda ja mõista tema tundeid ning väärtustab empaatilist suhtlemist. Väärtustab sõprust kui vastastikuse usalduse ja toetuse allikat. Kirjeldab kaaslaste rühma arvamuste, valikute ja käitumise mõju ning surve tagajärgi.
Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine. Isikuseärasused. Soolised erinevused. Erivajadustega inimesed.	3	Mõistab isikuseärasusi ning teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi.

D. Konfliktid

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
D. Konfliktid		
	4	
Konfliktide olemus ja põhjused	2	Selgitab konflikti häid ja halbu külgi ning aktsepteerib konflikte kui osa elust.
Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed	2	Teab, eristab ja kirjeldab efektiivseid ning mitteefektiivseid konfliktilahendamise viise. Kasutab õpituatsioonis konflikte lahendades tõhusaid viise ning väärtustab neid.

E. Otsustamine ja probleemilahendus

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
E. Otsustamine ja probleemilahendus	6	
Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleemide lahendamises.	3	Teab ja oskab õpituatsioonis otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise. Kirjeldab otsustades erinevate lahendusviiside puudusi ja eeliseid.
Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. Vastutus otsustamisel.	3	Mõistab otsustades lahendusviiside lühi- ja pikaajalisi tagajärgi. Selgitab ja kirjeldab eri situatsioonidesse sobiva parima käitumisviisi valikut. Väärtustab vastustuse võtmist otsuseid langetades.

F. Positiivne mõtlemine

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
F. Positiivne mõtlemine	2	
Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.	2	Nimetab ja väärtustab enda ning teiste positiivseid omadusi. Väärtustab positiivset mõtlemist.

II kooliastme õpitulemused inimeseõpetuses

6. klassi lõpetaja:

- 1) väärtustab enda ja teiste positiivseid iseloomujooni ja omadusi ning sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikana;
- 2) väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet ning kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus: üksteise aitamist, jagamist, hoolitsemist ja koostööd;
- 3) kirjeldab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske ja väärtustab tervislikku elu uimastiteta; demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda enmast ja teisi kahjustavast tegevusest;
- 4) kirjeldab, millised kehalised ja emotsionaalsed muutused toimuvad murdeeaas, aktsepteerides nende individuaalsust;
- 5) kirjeldab enesehinnangu parandamise ning enesekontrolli tegemise võimalusi ja tähtsust igapäevasuhetes, väärtustab inimeste erinevusi ning oskab teisi arvestada.
- 6) kirjeldab ja selgitab konfliktide võimalikke põhjusi ning oskab eristada tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahenduse viise; demonstreerib, kuidas õpituatsioonis kuidas aktiivselt kuulata ja kehtestavalt käituda;
- 7) väärtustab tervist ja tervislikku eluviisi ning arvestab tervisliku eluviisi komponente igapäevaelus
- 8) teab, kuidas toimida ohuolukorras, oskab õpituatsioonis abi kutsuda ning valdab esmaabivõtteid;
- 9) kirjeldab tegevusi, mis muudavad tema elukeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks.

Teemad ja orienteeruv tundide jaotus

- A. Inimese elukaar ja murdeea koht selles – 5 tundi
- B. Inimese mina – 6 tundi
- C. Inimene ja rühm – 7 tundi
- D. Turvalisus ja riskikäitumine – 7 tundi
- E. Inimese mina ja murdeea muutused – 8 tundi
- F. Õnn – 2 tundi

A. Inimese elukaar ja murdeea koht selles

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Inimese elukaar ja murdeea koht selles	5	
Areng ja kasvamine. Arengut ja kasvamist mõjutavad tegurid. Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares.	3	Iseloomustab murde- ja noorukiea arenguülesandeid üleminekul lapseast täiskasvanuikka Kirjeldab, kuidas mõjutavad inimese kasvamist ja arengut pärilikud ning keskkonnategurid
Inimene oma elutee kujundajana. Enesekasvatuse alused ja võimalused. Vastutus seoses valikutega.	2	Toob näiteid inimese võimuste kohta ise oma eluteed kujundada ning mõistab enda vastutust oma elutee kujundajamisel Kirjeldab põhilisi enesekasvatuse võtteid: eneseveennmist, enesetreeningut, eneseergutust ja -karistust ning enesesisendust

B. Inimese mina

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Inimese mina	6	
Minapilt ja enesehinnang. Eneseanalüüs: oma iseloomujoonte, huvide, võimete ja väärtuste määramine.	3	Selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang Kirjeldab positiivse endasse suhtumise kujundamise ja säilitamise võimalusi Kasutab eneseanalüüsi oma teatud iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi määramiseks Väärtustab võimalusi oma iseloomu, huve, võimeid ja väärtusi positiivses suunas kujundada ning toob nende kohta näiteid Kirjeldab inimeste erinevaid iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi ning mõistab toetavate suhete rikastavat iseloomu
Konfliktide vältimine ja lahendamine.	3	Kirjeldab suhete säilitamise ning konfliktide vältimise võimalusi Demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid konfliktide lahendamise viise

C. Inimene ja rühm

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
C. Inimene ja rühm	7	
Erinevad rühmad ja rollid. Rollide suhtelisus ja kokkuleppelisus. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid.	3	Iseloomustab erinevaid rühmi ning liigitab neid suuruse, liikmetevahelise läheduse ja ülesande järgi Kirjeldab inimeste erinevaid rolle rühmas ning nende mõju inimese käitumisele Mõistab normide ja reeglite vajalikkust ühiselu toimimisel ja korraldamisel Võrdleb erinevate rühmade norme ja reegleid ning kirjeldab nende erinevusi

Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.	4	Kirjeldab rühma kuulumise positiivseid ja negatiivseid külgi Demonstreerib õpituatsioonis toimetulekut rühma survega Selgitab sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes Väärtustab inimsuhteid toetavaid reegleid ja norme
---	---	--

D. Turvalisus ja riskikäitumine

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
D. Turvalisus ja riskikäitumine	7	
Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused, et vältida riskikäitumist: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, suhtlusoskus.	3	Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid sotsiaalseid oskusi uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlemisoskus
Hakkamasaamine kiusamise ja vägivaldaga. Erinevad legaalsed ja illegaalsed uimastid. Uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajaline mõju.	4	Demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid käitumisviise kiusamise ja vägivaldaga korral koolis Eristab legaalseid ja illegaalseid uimasteid Kirjeldab uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju inimese füüsilisele tervisele

E. Inimese mina ja murdeea muutused

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
E. Inimese mina ja murdeea muutused	8	
Varane ja hiline küpsemine - igapäev oma tempo. Muutunud välimus. Nooruki põhimured küpsemisperioodil. Suguküpsus.	3	Kirjeldab põhimuresid küpsemisperioodil ning nendega toimetuleku võimalusi Selgitab, milles seisneb suguküpsus
Naiselikkus ja mehelikkus. Soorollid ja soostereotüübid. Lähedus suhetes. Sõprus. Armumine. Käimine. Lähedus ja seksuaalhuvi. Vastutus seksuaalsuhtes ja turvaline seksuaalkäitumine.	5	Kirjeldab omadusi, mis teevad noormehe ja neiu meeldivateks suhtluskaaslasteks Selgitab soorolle olemust ning kirjeldab soostereotüüpset suhtumist Kirjeldab inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise: vastastikust seotust ja meeldimist, sõprust ja armumist Kirjeldab, milles seisneb inimese vastutus seksuaalsuhtes Selgitab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid

F. Õnn

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
F. Õnn	2	
Õnn. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.	2	Õpilane mõistab, et toimetulek iseenda ja oma eluga tagab õnne ning rahulolu

Inimeseõpetus - 8. klass (35 tundi)

Teemad ja orienteeruv tundide jaotus

Tervis

A. Tervis – 12 tundi

B. Suhted ja seksuaalsus – 11 tundi

C. Turvalisus ja riskikäitumine – 9 tundi

D. Inimene ja valikud – 3 tundi

A. Tervis

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Tervis	12	
Tervis kui heaoluseisund. Terviseaspektid: füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne tervis. Terviseaspektide omavahelised seosed. Eesti rahvastiku tervisenäitajad. Tervislik eluviis ning sellega seonduvate valikute tegemine ja vastutus. Tegurid, mis mõjutavad terviseiga seotud valikuid.	3	Kirjeldab füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise vastastikust mõju ning seost Kirjeldab olulisi tervisenäitajaid rahvastiku tervise seisukohalt Analüüsib tegureid, mis võivad mõjutada otsuseid tervise kohta, ning demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid viise otsuste langetamisel terviseiga seonduvate valikute puhul individuaalselt ja koostöös teistega
Tervisealased infoallikad ja teenused. Tervise infoallikate usaldusväärsus.	1	Analüüsib ja hindab erinevate tervise infoallikate ning teenuste kasutamise võimalusi ja usaldusväärsust
Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana. Kehaline vormisolek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid.	4	Selgitab kehalise aktiivsuse mõju inimese füüsilisele, vaimsele, emotsionaalsele ja sotsiaalsele tervisele Oskab planeerida eri tüüpi kehalist aktiivsust oma igapäevaellu ning väärtustab kehalist aktiivsust eluviisi osana Analüüsib inimese kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele Analüüsib oma igapäevatoitu vastavust tervisliku toidu põhimõtetele
Vaimne heaolu. Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressorid. Stressi kujunemine. Stressiga toimetulek. Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.	4	Analüüsib enda tervise seisundit ning teab, mis tegurid ja toimetuleku mehhanismid aitavad säilitada inimese vaimset heaolu Selgitab stressi olemust, põhjusi ja tunnuseid Kirjeldab stressiga toimetuleku viise ja eristab tõhusaid toimetulekuviise mittetõhusatest Kirjeldab kriisi olemust ja seda, kuidas käituda kriisiolukorras; teab abi ja toetuse võimalusi

B. Suhted ja seksuaalsus

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Suhted ja seksuaalsus	11	
Sotsiaalne tervis ja suhted. Suhte loomine, säilitamine ja katkemine. Suhte väärtustamine.	4	Kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid sotsiaalse tervise kontekstis Demonstreerib õpituatsioonis oskusi, mis aitavad kaasa suhte loomisele ja säilitamisele: üksteise aitamine, jagamine, koostöö,

Armastus. Seksuaalsuse olemus: lähisuhted, seksuaalidentiteet, seksuaalne nauding, soojätkamine, seksuaalne areng.		teeneteise eest hoolitsemine Väärtustab tundeid ja armastust suhetes Selgitab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning tunnete osa selles arengus Kirjeldab tunnete ja läheduse jagamise viise Selgitab, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhetes
Seksuaalne orientatsioon. Soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitu misele ning tervisele. Seksuaalvahekord. Turvaline seksuaalkäitumine. Rasestumisvastased meetodid. Seksuaalõigused.	5	Selgitab soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitu misele ning tervisele Kirjeldab, millised on tõhusad rasestumisvastased meetodid noortele ja millised käitumisviisid aitavad ära hoida nakatumist seksuaalsel teel levivatesse haigustesse Väärtustab vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes ja kirjeldab seksuaalõigusi kui seksuaalsusega seotud inimõigusi
Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. HIV ja AIDS. Abi ja nõu saamise võimalused.	2	Kirjeldab seksuaalsel teel levivate haiguste ärahoidmise võimalusi Teab, mis on HIV ja AIDS ning HIVi nakatumise teid ja võimalusi nakatumise vältimiseks Eristab HIVi ja AIDSi müüte tegelikkusest Nimetab, kuhu saab pöörduda abi ja nõu saamiseks seksuaaltervise küsimustes

C. Turvalisus ja riskikäitumine

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
C. Turvalisus ja riskikäitumine	9	
Levinud riskikäitumise liigid. Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul.	3	Kirjeldab levinumate riskikäitumiste tagajärgi, mõju inimese tervisele ja toimetulekule Kirjeldab ja selgitab levinumate riskikäitumiste ärahoidmise ja neisse sekkumise võimalusi indiviidi ja rühma tasandil, lähtudes igapäevaelust, ning teadvustab ennetamise ja sekkumise võimalusi ühiskonna tasandil
Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad vääruskumused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvuse kujunemine.	3	Kirjeldab, mis on vaimne ja füüsiline uimastisõltuvus ning kuidas see kujuneb Kirjeldab ja demonstreerib õpituatsioonis, kuidas käituda uimastitega seotud olukordades
Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades.	3	Teab, kuidas käituda turvaliselt ohuolukorras ning kutsuda abi allergia, astma, diabeedi, elektrišoki, epilepsia, lämbumise, mürgituse, palaviku ja valu korral Demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid kuuma kahjustuse, teadvusekaotuse, südameseiskumise ja uppumise korral

D. Inimene ja valikud

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
D. Inimene ja valikud	3	
Huvide ja võimete mitmekesisus ning valikud. Edukus, väärtushinnangud ja prioriteedid elus. Mina ja teised kui väärtus.	3	Õpilane analüüsib ennast oma huvide, võimete ja iseloomu põhjal ning seostab seda valikutega elus

III kooliastme õpitulemused inimeseõpetuses

Põhikooli lõpetaja:

- 1) teab ja oskab kasutada põhilisi enesekasvatuse viise ning analüüsib ennast, seostades seda oma valikutega elus ja väärtustades ennast;
- 2) teab ja oskab igapäevaelus planeerida tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervisega ning analüüsib valikuid mõjutavaid tegureid ja oma vastutuse osa selles;
- 3) teab tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;
- 4) teab, millised arengumuutused toimuvad murdeeas, ja mõistab murdeea eripära teiste eluperioodide seas;
- 5) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles ning väärtustab seksuaalõigusi;
- 6) analüüsib riskikäitumist mõjutavaid tegureid ja mõju inimese tervisele ning demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi riskikäitumisega seotud olukordades;
- 7) teab ja oskab otsida olulisi infoallikaid tervise teabe ja -abi saamiseks, analüüsides nende kasutusvõimalusi, ning demonstreerib õpituatsioonis esmaabi põhilisi võtteid ja kirjeldab tõhusat käitumist ohuolukordades;
- 8) kirjeldab stressi ja kriisi olemust inimsuhetes ning teab, kuidas luua ja säilitada toetavaid ning lähedasi suhteid; väärtustab sõprust ja armastust vastastikuse toetuse allikana;
- 9) kirjeldab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
- 10) teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, mõistab nende vajalikkust rühmas ning väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet.